

Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca
Facultatea de Științe Politice, Administrative și ale Comunicării
Școala doctorală de administrație și politici publice

Teză de doctorat

Către o paradigmă a bunăstării culturale.
Cultura în abordări strategice ale stării de bine

Rezumat

Conducător doctorat:

Prof. Univ. Dr. Călin E. Hințea

Student doctorand:

Maria-Rarița Zbranca

Cuvinte cheie

cultură, stare de bine, cultură și stare de bine, artă și sănătate, bunăstare culturală, participare culturală, intervenții artistice, valoarea culturii, politici publice

Cuprins

Cuprins	3
Lista de figuri	5
Lista de tabele	7
Introducere	9
Metodologie	12
Capitolul 1: Încadrarea în context. Urmărirea schimbărilor în rolul culturii	23
1.1 Provocările globale și creșterea răspunsurilor culturale	23
1.2 Urmărirea schimbărilor în rolul societal jucat de cultură	28
Capitolul 2: Cultura și bunăstarea, un domeniu emergent de acțiune interdisciplinară	45
2. 1 Definirea termenilor	45
2.2 Modele teoretice care leagă arta și starea de bine/sănătatea	53
Capitolul 3. Considerații privind măsurarea impactului participării culturale asupra sănătății și stării de bine	66
3.1 Cadre și provocări	66
3.2 O explorare iterativă a măsurilor de bunăstare	76
Capitolul 4: Tipuri de beneficii rezultate din participarea culturală	93
4.1 Categoriile de beneficii ale participării culturale asupra sănătății și stării de bine	94
4.2 Diferite forme de artă și tipuri de experiențe culturale benefice pentru sănătate și starea de bine	106
Capitolul 5. Efectele participării culturale în timpul pandemiei Covid-19 asupra stării de bine și implicațiile acestora pentru un posibil rol al culturii în abordarea provocărilor și crizelor	110
Capitolul 6: Cartografierea factorilor care influențează dezvoltarea domeniului de practică "cultură și stare de bine"	123
6.1 O analiză aprofundată a domeniului emergent al "culturii și stării de bine"	123
6.2. Ecosistemul culturii și stării de bine. Factori favorizanți și bariere în implicarea diferitelor părți interesate	158

Capitolul 7: În căutarea de soluții structurale pentru a mobiliza potențialul culturii ca stare de bine. Recomandări de politici și acțiuni	172
Capitolul 8: Principalele rezultate	182
Un rezumat al recomandărilor privind politicile și acțiunile folosind paradigmele paralele ale culturii în/pentru/ca stare de bine	209
Concluzii	211
Referințe.....	213

Rezumat

În ultimii douăzeci de ani, cultura a cunoscut o schimbare semnificativă a poziției sale în cadrul societății, trecând de la un sector relativ marginal la o componentă importantă a dezvoltării durabile. Această schimbare de paradigmă este legată de transformările sociale, politice și economice. În consecință, rolul culturii în politicile urbane, regionale și europene s-a modificat în mod corespunzător. În prezent, cultura este recunoscută ca un motor al schimbării și reînnoirii sociale, precum și ca o măsură a nivelului de bunăstare individuală și colectivă.

"Cultura și starea de bine" este un domeniu interdisciplinar emergent care promovează implicarea artei în scopul creșterii stării de bine la nivel individual, organizațional, comunitar și societal. Este un domeniu de colaborare trans-sectorială, care cuprinde intersecțiile dintre cultură și sectoare precum sănătatea, asistența socială, educația, munca și planificarea urbană.

Obiectivul principal al acestei cercetări este de a investiga rolul transformator al artei și al participării culturale în amplificarea stării de bine și consolidarea sănătății, analizând semnele apariției unor noi paradigme și schimbări structurale, identificând factorii-cheie și măsurile politice care ar putea sprijini integrarea artei și a participării culturale în abordările globale ale bunăstării.

Întrebările de cercetare ale tezei sunt:

- Ce rol poate juca cultura în abordarea provocărilor societale legate de starea de bine?
- Care sunt principalele semne și implicații ale unei schimbări de paradigmă privind rolul culturii în relație cu starea de bine?
- Cum pot evaluările de impact să surprindă mai bine valoarea generată de artă pentru starea de bine?
- Care sunt principalele beneficii ale participării culturale pentru starea de bine?
- Cum a influențat participarea culturală în timpul pandemiei Covid-19 starea de bine a oamenilor și care sunt implicațiile cu privire la un posibil rol al culturii în abordarea provocărilor și a crizelor?
- Care sunt principalii factori care influențează dezvoltarea domeniului de practică "cultură și stare de bine"?

- Ce politici și acțiuni pot mobiliza potențialul artei și al participării culturale în sprijinirea bunăstării societății?

Rezultatele cercetării se bazează pe o metodologie mixtă, care include analiza literaturii de specialitate, interviuri calitative cu experți și analiza de date cantitative. Teza include o introducere, o secțiune de metodologie, opt capitole și lista de referințe.

Capitolul 1: Încadrarea în context. Urmărirea schimbărilor în rolul culturii

Capitolul contextualizează cercetarea prin examinarea provocărilor globale și a rolului tot mai important al culturii în abordarea acestora. Problemele de sănătate mintală în creștere, îmbătrânirea populației și crizele succesive și suprapuse impun necesitatea de a identifica noi modalități, durabile, de a crește reziliența și starea de bine. Cultura și soluțiile bazate pe cultură devin astfel, treptat, de interes pentru factorii de decizie.

Este prezentată valoarea culturii, atât ca un drept fundamental al omului, cât și ca o componentă esențială a dezvoltării durabile, sprijinind coeziunea socială, regenerarea teritorială și inovarea.

O discuție privind valoarea intrinsecă, instituțională și instrumentală a culturii, astfel cum a fost articulată de Holden (2006), și convergența acestor trei tipuri de valoare cu modelele de cultură "în", "pentru" și "ca" dezvoltare durabilă ale lui Dessein et al. (2015), dar și cu conceptele de cultură 1.0, 2.0 și 3.0 ale lui Sacco (2011), contribuie la identificarea a trei paradigme concurente. Fiecare dintre aceste paradigme mobilizează un tip diferit de valoare culturală și servește intereselor unor actori diferiți. Capitolul prezintă în continuare implicațiile acestor modele pentru modul în care cultura poate promova dezvoltarea durabilă și oferă, de asemenea, o imagine de ansamblu a politicilor și cercetărilor care configurează domeniul culturii și stării de bine.

Capitolul 2: Cultura și bunăstarea, un domeniu emergent de acțiune interdisciplinară

Capitolul definește termenii-cheie și explorează modelele teoretice care leagă arta, starea de bine și sănătatea. Stabilește cadrul care face posibilă înțelegerea naturii interdisciplinare a participării culturale în promovarea stării de bine.

Pe baza modelelor discutate în capitolul anterior, cercetarea propune un cadru care ilustrează relațiile dintre cultură și starea de bine: "Cultura în starea de bine", "Cultura pentru starea de bine", "Cultura ca stare de bine" și "Cultura și starea de bine".

Modelul "Cultura în stare de bine" subliniază valoarea instituțională a culturii și misiunea publică a sectorului artistic și cultural de a contribui la binele colectiv și la protejarea patrimoniului cultural. Acesta sugerează că sprijinirea sectorului cultural și facilitarea accesului la cultură pot contribui la starea de bine. Modelul "Cultura pentru starea de bine", aliniat valorii instrumentale a culturii, consideră cultura drept un mijloc de a cataliza starea de bine în alte sectoare, cum ar fi sănătatea, educația sau asistența socială. Modelul "Cultura ca stare de bine" consideră cultura însăși drept o sursă de stare de bine, subliniind valoarea intrinsecă a culturii pentru îndeplinirea potențialului uman. Acesta sugerează activarea creativității înnăscute a oamenilor și a nevoii lor de exprimare și împlinire, precum și integrarea practicilor culturale în politici și în sistemele de educație. Modelul "Cultură și starea de bine" subliniază interconectarea și influența reciprocă dintre cultură și starea de bine. Acesta recunoaște existența celorlalte trei modele și servește ca o umbrelă pentru toate abordările.

Necesitatea unei abordări socio-ecologice a bunăstării, care să mute accentul de la perspectiva individuală la cea sistemică, este prezentată pentru a evidenția nevoia de strategii la niveluri multiple.

Capitolul 3. Considerații privind măsurarea impactului participării culturale asupra sănătății și stării de bine

Capitolul se concentrează pe metodele și modelele de măsurare a impactului participării culturale și examinează modul de măsurare a beneficiilor.

În timp ce contribuțiile economice ale artei sunt mai ușor de cuantificat, beneficiile sociale, de sănătate și de stare de bine pe termen lung sunt adesea trecute cu vederea din cauza naturii lor intangibile și întârziate. Între prioritățile câmpului se numără necesitatea unor studii longitudinale și a unor metode de măsurare a efectelor participării culturale la nivelul stării de bine colective. Sunt necesare cadre comprehensive de cercetare și colectare de date, care să permită analize comparative între țări și în timp.

Capitolul prezintă perspective legate de evaluarea impactului participării culturale asupra stării de bine din trei studii. Acestea includ instrumente exploratorii de captare a unor dimensiuni ale valorii intrinseci ale artei asupra stării de bine, o încercare de a corela percepția oamenilor despre artă cu beneficiile de well-being percepute, o metodă de măsurare a impactului asupra comunității. Acesta propune și validează un indice de evaluare culturală și furnizează dovezi empirice privind rolul de mediere al evaluării culturale pentru efectele participării culturale asupra bunăstării subiective.

Capitolul 4: Tipuri de beneficii rezultate din participarea culturală

Această secțiune prezintă dovezi privind efectele participării culturale asupra sănătății și stării de bine, subliniind diferite categorii de beneficii.

Cercetările sugerează că participarea la activități culturale poate avea efecte pozitive asupra promovării sănătății, prevenirii bolilor și gestionării și tratării diferitelor afecțiuni.

Arta și angajamentul cultural pot spori bunăstarea subiectivă a indivizilor prin dezvoltarea abilităților, a exprimării de sine, a responsabilizării, a rezilienței, a empatiei și a încrederii, prin reducerea stresului și a anxietății și prin creșterea satisfacției generale de viață și a auto reflecției.

La nivelul comunității, participarea la activități artistice poate crea și consolida legături sociale, reduce izolarea și combate stigmatizarea, în special în rândul grupurilor dezavantajate. În mediul educațional și profesional, activitățile creative pot îmbunătăți starea de bine, învățarea și dezvoltarea profesională. Arta contribuie, de asemenea, la dezvoltarea locală prin stimularea colaborării, identității locale și a

cetățeniei active, conservarea patrimoniului și planificarea urbană favorabilă incluziunii, având un impact pozitiv asupra stării fizice, mentale și sociale.

Prevalența intervențiilor la scară mică, inițiate de organizații mici, evidențiază necesitatea unor cadre de politici și cercetare sistemice și solide, pentru a răspunde nevoilor diferitelor categorii sociale și demografice.

Capitolul 5. Efectele participării culturale în timpul pandemiei Covid-19 asupra stării de bine și implicațiile pentru un posibil rol al culturii în abordarea provocărilor și crizelor

Capitolul prezintă principalele concluzii ale unui sondaj realizat în primele luni ale pandemiei Covid-19 și explorează implicațiile mai largi pentru viitoarele politici și practici culturale.

Rezultatele sugerează că participarea culturală a crescut în timpul pandemiei, devenind cea mai frecventă activitate de timp liber (85,18% dintre respondenți), că oamenii au simțit o legătură mai puternică cu arta, 56% dintre aceștia rezonând cu o anumită operă de artă. Respondenții au recunoscut beneficiile emoționale, estetice, cognitive și sociale ale implicării în artă. Atât participarea culturală receptivă, cât și cea activă au contribuit semnificativ la starea de bine, participarea activă având beneficii mai puternice și mai diverse. Participarea activă a fost legată de un nivel mai ridicat al Afectului Pozitiv, în timp ce participarea receptivă la artele de bază a fost asociată cu scăderea scorurilor Afectului Negativ.

Studiul subliniază importanța participării culturale ca mecanism de gestionare a emoțiilor în timpul pandemiei. Sugerează că accesul la cultură și participarea culturală regulată pot consolida reziliența în fața provocărilor și a crizelor.

Capitolul 6: Cartografierea factorilor care influențează dezvoltarea domeniului de practică culturală și stare de bine

Capitolul prezintă rezultatele unui studiu calitativ de cartografiere a factorilor care influențează domeniul emergent al culturii și stării de bine. Oferă o analiză a punctelor forte, a limitelor, a oportunităților, a provocărilor și a criticilor, precum și o perspectivă asupra ecosistemului de actori.

Punctele forte includ multimodalitatea artei, acceptabilitatea largă a intervențiilor artistice, costul lor scăzut și eficiența lor în destigmatizarea problemelor de sănătate. Abordările bazate pe artă se confruntă cu limitări precum fragmentarea muncii culturale în proiecte scurte, inegalitatea oportunităților culturale și potențialele efecte negative neintenționate ale artei. Integrarea și extinderea acestor abordări necesită eforturi semnificative, adaptare locală, un vocabular coerent și sensibilizare în sectoarele partenere. Printre oportunități se numără interesul crescând din partea artiștilor, a sectoarelor partenere și a factorilor de decizie, în special ca răspuns la crize precum Covid-19 și creșterea problemelor de sănătate mintală. Provocările includ finanțarea limitată atât în sectorul cultural, cât și în cel al sănătății, neconcordanța dintre modelele de afaceri culturale și sistemele de sănătate, preocupările legate de etică și calitate, precum și potențiala instrumentalizare a artei.

Este propusă o hartă a părților interesate din mai multe sectoare - cultură, sănătate, asistență socială și educație - subliniindu-se necesitatea unor relații reciproce și egale, a unei sensibilizări sporite și a îmbunătățirii competențelor. Este prezentată o cartografiere socio-ecologică a factorilor care influențează beneficiile la nivelul stării de bine ale artei și răspunsurile posibile pentru abordarea acestor factori.

Capitolul 7: În căutarea de soluții structurale pentru a mobiliza potențialul culturii ca stare de bine. Recomandări de politici și acțiune

Capitolul oferă propuneri de politici și acțiuni strategice menite să integreze cultura în strategii globale pentru starea de bine și sănătate, și să susțină tranziția către o paradigmă a bunăstării culturale.

Sunt propuse recomandări pentru politici și acțiuni strategice în legătură cu paradigmele paralele ale culturii în/pentru/ca stare de bine. Aceste paradigme funcționează cu regimuri de valori diferite și, în mare măsură, și cu modele de afaceri diferite. Ele reflectă interesele divergente ale părților implicate (public, producători culturali și policymakers), ceea ce poate explica tensiunile dintre prioritățile diferitelor agende politice.

În paradigma culturii în starea de bine, pentru a spori impactul artei asupra sănătății și stării de bine, trebuie sprijinit sectorul cultural în sine, prin finanțare

adecvată și infrastructură culturală îmbunătățită. Sunt esențiale politicile care facilitează accesul la cultură pentru toți, cu accent special pe incluziunea grupurilor vulnerabile.

În paradigma culturii pentru starea de bine, accentul este pus pe integrarea culturii în strategiile altor sectoare, cum ar fi sănătatea, educația și asistența socială. Implementarea cu succes a unor intervenții orientate către obiective de sănătate sau bunăstare necesită dovezi științifice, standarde de calitate și etice, profesioniști calificați în domeniul culturii și cadre de colaborare intersectoriale. Modelarea acestui domeniu interdisciplinar implică și crearea de noi roluri profesionale, instituții și politici.

Modelul cultura ca stare de bine consideră cultura însăși drept o sursă de bunăstare, subliniind valoarea intrinsecă a culturii pentru realizarea potențialului uman și restabilirea capacității societății noastre de a aborda provocările actuale într-un mod holistic. La nivelul politicilor, acest model este aliniat cu abordările strategice comprehensive și pe termen lung și implică nevoia de a îmbrățișa noi narațiuni publice cu privire la artă, pe de o parte, și la starea de bine, pe de altă parte.

Capitolul 8: Principalele rezultate

Acest capitol sintetizează principalele constatări și implicații ale cercetării.

Teza explorează schimbarea de paradigmă în ceea ce privește rolul culturii în societate, de la un sector marginal la o componentă importantă a dezvoltării durabile și a stării de bine. Examinează modelele teoretice cu privire la conexiunile dintre artă și starea de bine/sănătate și oferă un cadru pentru înțelegerea diferitelor dimensiuni ale rolului culturii în starea de bine. Teza explorează diferite instrumente și metode de măsurare a efectelor participării culturale asupra bunăstării individuale și comunitare. Studiul identifică tipurile de beneficii ale participării culturale asupra stării de bine. Investighează impactul participării culturale asupra stării de bine în perioada pandemiei Covid-19 și explorează modul în care participarea culturală poate contribui la creșterea rezilienței în fața crizelor. Studiul cartografiază factorii care influențează dezvoltarea domeniului de practică culturală și stare de bine și examinează actorii implicați.

Teza propune recomandări de politici și acțiuni pentru includerea culturii în abordări integrate ale sănătății și stării de bine și tranziția către o paradigmă a bunăstării culturale. Modelul „cultura ca stare de bine”, aliniat cu paradigma „bunăstării culturale”, ilustrează potențialul culturii de a facilita tranziția către o societate și o economie a bunăstării, în care politicile sociale și de sănătate adoptă abordări holistice, deplasându-se dinspre un focus preponderent pe tratarea bolilor, înspre o logică a promovării unei vieți sănătoase, sustenabile, trăite cu sens.